

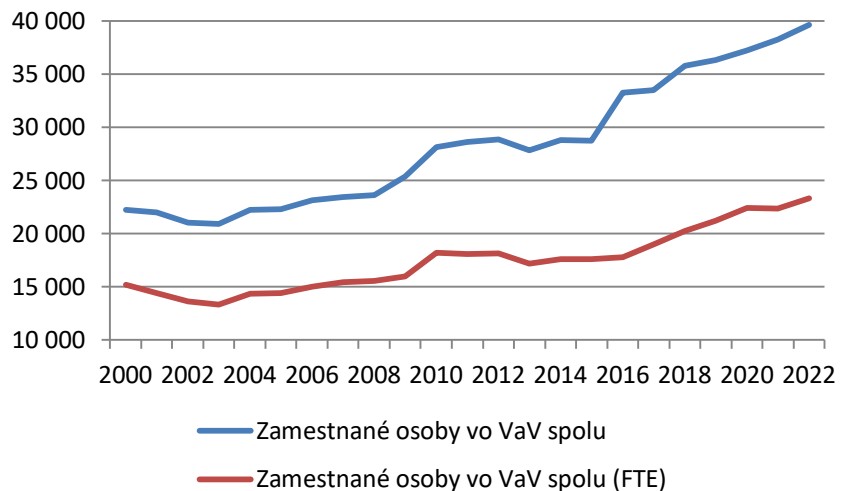
KAPACITY DOMÁCEHO VÝSKUMU SA ZVYŠUJÚ NAJMÄ VO FIRMÁCH

Jaroslav Vokoun

Motivation / Motivácia

Vedecko-výskumná politika patrí medzi základné politiky EÚ aj preto, lebo investovanie do výskumu a inovácií je investíciou do budúcnosti. Cieľom je posilniť medzinárodnú spoluprácu vo výskume, podporiť inovácie v priemysle a nájsť riešenia globálnych výziev ako zmena klímy alebo udržateľná mobilita. V komentári sa zameriame na ľudské zdroje vo výskume a vývoji (VaV).

Vývoj počtu výskumných pracovníkov v období 2000 až 2022.

Prameň: Štatistický úrad SR, Zamestnané osoby vo výskume a vývoji.

Main findings / Hlavné zistenia

- počet pracovníkov vo výskume výrazne vzrástol, no stále zaostávame za vyspelými krajinami
- podiel podnikateľského sektora na výskume rastie, najmä vo veľkých firmách a v automobilovom priemysle
- z regionálneho hľadiska v počte výskumných pracovníkov dominuje Bratislavský kraj
- slabou stránkou zostáva nedostatočná spolupráca medzi firmami a výskumnými organizáciami
- nedostatok atraktívnych podmienok odrádza mnohých talentovaných ľudí od návratu alebo zotrvania na Slovensku.

Author's comment / Komentár autora

Proces transformácie a adaptácie slovenskej ekonomiky a spoločnosti, započatý v roku 1990, sa na jednej strane podpísal na oslabení vedecko-výskumnej základne, ale na druhej strane vďaka zahraničným investíciám viedol k dovozu moderných technológií a zvýšeniu globálnej konkurencieschopnosti firiem na Slovensku.

Počet pracovníkov VaV v období pred vstupom do EÚ klesal a začal rásť až od roku 2004 (Graf). Od roku 2004 do roku 2022 sa počet pracovníkov VaV (FTE) zvýšil o 62,9 % a dosiahol 23 344 osôb. Táto dynamika je z väčšej časti spojená s 261,6 % rastom výskumných kapacít vo firmách. Tento vysoký rast výskumnej základne vo firmách vyplýva z toho, že ich výskumné kapacity boli v 90-tych rokoch veľmi nízke. Vstupom do EÚ sa Slovensko stalo zaujímavou príležitosťou pre zahraničné investície a firmy tu postupne posilňujú aj výskumné kapacity. Do vlastného výskumu na Slovensku investujú najmä veľké firmy v automobilovom a strojárskom priemysle. Koncentrácia výskumných kapacít v technických a prírodných vedách (66,7 %) zodpovedá silnej pozícii priemyselnej výroby v štruktúre slovenskej ekonomiky.

Z európskeho porovnania vyplýva, že napriek uvedenému rastu sa podiel počtu výskumných pracovníkov v SR na celkovom počte výskumných pracovníkov v EÚ od roku 2011 znížil z 1,1 % na 0,9 % v roku 2022. Významná časť výskumných pracovníkov pracuje na čiastočný úväzok, čo môže mať vplyv na produktivitu a efektivitu výskumu. V rámci rezortu Ministerstva školstva v roku 2022 pracovalo 9 174 pracovníkov VaV, v podnikateľskom sektore 9 085, v SAV 2 846 a ostatní výskumní pracovníci pôsobili v ústredných rezortných organizáciách. Z regionálneho hľadiska dominuje Bratislavský kraj so 47,0 % podielom na počte výskumných pracovníkov, najnižší podiel má Prešovský kraj (3,2 %).

Prieskumy medzi firmami a výskumnými pracovníkmi poukazujú na nízku mieru ich spolupráce. Firmy sa sťažujú na to, že nenachádzajú partnerov vo výskumnej sfére a pracovníci výskumu tvrdia, že narážajú na nezáujem firiem o spoluprácu pri výskume. Vo výsledku to znamená, že firmy často preferujú dovezené inovácie pred vlastným výskumom na Slovensku.

Nutnosť vytvárať adekvátne podmienky pre domáci výskum viedla k vybudovaniu vedecko-výskumných centier s podporou z európskych fondov v rokoch 2013 a 2016. Zámerom je zlepšiť prenos vedomostí do praxe a posilniť konkurencieschopnosť. Problémom využívania novej výskumnej infraštruktúry je financovanie vedecko-výskumných centier. Paradoxne, spolupráca so súkromným sektorom je obmedzovaná nastavením schémy podpory vedecko-výskumných centier.

Pre slovenskú vedu ako súčasť svetovej vedy je dôležitá mobilita výskumných pracovníkov. Vstupom do EÚ sa otvorili možnosti pracovať v ekonomicky rozvinutých krajinách so silnou výskumnou základňou. To vedie k odchodu talentovaných ľudí zo Slovenska. V roku 2019 v našom dotazníkovom prieskume zameranom na talentovaných ľudí s pracovnou skúsenosťou v zahraničí respondenti porovnávali atraktivitu miesta v zahraničí a na Slovensku. Vyššiu atraktivnosť pracovného prostredia v zahraničí uviedlo až 82 % respondentov a len 18 % vnímalo pracovné prostredie na Slovensku ako atraktívne.

V práci vedcov prevažuje vnútorná motivácia nad vonkajšími stimulmi. V súčasnosti sa externé stimuly zameriavajú na excelentnosť výskumu. V rámci Plánu obnovy a odolnosti existujú viaceré podporné schémy. Pri podpore špičkových vedeckých tímov získali úspešné výskumné a inovačné inštitúcie na Slovensku príležitosť uskutočňovať excelentný výskum. Ďalšou podporou sú štipendiá pre excelentných výskumníkov, ktoré na jednej strane majú prilákať zahraničných špičkových vedcov a na druhej strane zamedziť neprimeranému odlivu domácich tvorivých pracovníkov do zahraničia. Podpora je zameraná aj na mladých výskumníkov a doktorandov pri naštartovaní vedeckej kariéry. Špecifickou podporou sú štipendiá pre excelentných výskumníkov ohrozených vojnovým konfliktom na Ukrajine, vďaka čomu môžu u nás vo väčšej miere pôsobiť vedci z Ukrajiny. Budúcnosťou výskumu sú súčasní doktorandi, preto sa musia hľadať možnosti, ako efektívne podporovať záujem o doktorandské štúdium.

Popularizácia výsledkov výskumu vedeckými pracovníkmi prispieva k tomu, že Slovenská akadémia vied a vysoké školy sú podľa prieskumov verejnej mienky najdôveryhodnejšími inštitúciami na Slovensku. Pre dosiahnutie udržateľného rastu a zvýšenie konkurencieschopnosti je potrebné venovať pozornosť kvalite výskumu, spolupráci medzi akademickou sférou a podnikateľským sektorom, a odstraňovaniu bariér, ktoré bránia rozvoju výskumu a inovácií.